

ВАСИЛ ЛЕВСКИ

Васил Иванов Кунчев - Левски е роден на 18 юли 1837 г. в Карлово. Останал рано сирак, той помага на майка си за прехраната на семейството. Известно време придружава Вуйчо си - монаха Василий, с чиято помощ завършва килийното училище и продължава образованието си в старозагорското класно училище. След завършването на втори клас Левски се подстригва за дякон под името Инокентий.

Откликвайки на призива на Раковски, скоро захвърля рачото и от 1861 г. се посвещава на Отечеството, или както сам той казва, "да му служи до смърт и да работя по народна Воля".

На 3 март 1862 г. заминава за Белград и постъпва в Първа българска легия, като участва в сраженията за Белградската крепост.

След разтурянето на легията заминава за Пловдив, където е затворен за три месеца. Две години учителства в с. Войнягово. За кратко време пребивава в с. Еникьой, а през зимата на 1867 г. пристига в Румъния. Включва се в четата на Панайот Хитов като знаменосец. През 1868 г. Левски, заедно с Хитов, се връща в Сърбия и постъпва във Втора легия. След кратък престой заминава за Румъния, където се запознава с Христо Ботев, с когото живеят в една вятърна мелница край Букурещ.

На 11 декември 1868 г. Левски заминава за Цариград и оттам прави първата си обиколка на Отечеството. След завръщането си в Букурещ бил снабден с пълномощни писма и

пароли за връзка с хора от Вътрешността. На 1 май 1869 г. тръгва към България със задачата да изгради Вътрешна комитетска организация и прави Втората обиколка на България. На 26 август 1869 г. се завръща в Букурещ и участва в създаването на БТРЦК. Тази обиколка го убеждава окончателно в необходимостта от изграждането на мрежа от революционни комитети, свързани организационно помежду си. На 26 май 1870 г. напуска Букурещ и се завръща в България и в продължение на две години успява да създаде многобройни градски и селски комитети. Създаден е и ръководен орган на организацията в България - централен комитет. За столица на Вътрешната революционна организация бил определен Ловеч, а неговият комитет – за централен, наричан още Привременно правителство в България. За нуждите на организацията бил изработен печат, който носел надпис "I отделение на БЦРК. Привременно правителство в България" и имал лъвче в средата. Движещите сили на революцията Апостола вижда в лицето на целия народ. "Целта на борбата е да съсипем гнилата и беззаконна държава... да създаме друга, многобройна по новото задание. Ще имаме едно знаме, на което ще пише: "Свята и чиста република", ще обхваща земите, където живее българинът - в България, Тракия и Македония." Левски изрично посочва, че всички други народности ще имат равни права с българите, включително и турците, "ако се покорят на горните свети закони".

Функциите, целите и задачите на революцията били регламентирани в ръководен документ - проектоустава на организацията.

След създаването на Вътрешната революционна организация в българското революционно движение се обособяват два центъра - емигрантски, ръководен от Любен Каравелов, и във Вътрешността на страната с ръководител Левски. Налажително било обединението, което се извършва на общо събрание на 29 април 1872 г., на което били приети програмата и уставът на БЦРК. В програмата било посочено, че в бъдеща новосъздадена България ще има "демократично устройство, свобода народна, свободи лични, свободи религиозни. Отбеля-

зани са и шовинистичните стремежи на някои съседи към българските земи. Изрично се подчертава, че “ние не желаем чуждото, т.е. това, що не е наше, но не желаем да дадем своето другиму”.

На тази енергична дейност на Левски големи пречки създавали своеволията на помощника му Димитър Общи.

След неуспешния опит за обир на турската поща в прохода Арабаконак, организиран от Общи, последвали арести и големи разкрития. Левски тръгнал веднага за Букурещ. В Сливен бил застигнат от писмо на Каравелов с искане за незабавно вдигане на въстание. Левски отказал да изпълни това искане, отчитайки слабата подготовка на българския народ. Продължил за Букурещ и на 25 декември 1872 г. пристигнал в Ловеч. През следващата нощ бил заловен в с. Кърпина от турската полиция. Отведен в Ловеч, Търново и накрая в София, където е разпитван. Пред съда не издава нищо и никой, като поема цялата вина върху себе си. Съдът осъжда Левски на смърт и на 19 февруари 1873 г. той бил обесен в околностите на София.

САНСТЕФАНСКИ МИРЕН ДОГОВОР

След кървавия погром и пожарищата от потушаването на Априлското въстание от 1876 г. прогресивни гласове в Европа поставят въпроса за ликвидиране на турския гнет в България. Водена от свои интереси, но и от християнската и славянската общност на руския и българския народ, Русия започва през 1877 г. война срещу Турция. След обсадата и превземането на Плевен руската армия минава във всеобщо настъпление. След епични и успешни боеве при Шипка и Шейново тя бързо настъпва на юг и завзема Одрин почти без бой. В този момент обаче се намесват покровителите на Османската империя – Англия и Австро-Унгария, чиито правителства предупреждават Русия, че ще окажат военна помощ на Турция, ако не спре настъплението си към Цариград.

Независимо от това руското военно командване дало заповед за поход към столицата на империята. Това принуждава Високата порта да започне мирни преговори. На 3 март

1878 г. В Сан-Стефано край Цариград е подписан мирният договор между Русия и Турция.

Според този договор се създава автономна българска държава, в която влизали почти всички земи, населени от българи в Мизия, Тракия и Македония. Границите на новата българска държава били очертани в съответствие с фермана на султана за очертаване границите на Българската екзархия от 1870 г. и Цариградската конференция от 1876 г. В договора се предвиждало руските войски да останат в България две години. Санстефанският мирен договор по отношение на България бил справедлив. Той очертавал до голяма степен нейните етнически граници и бил в пълно съгласие със съществуващите тогава официални документи, признати от всички Велики сили. Изтерзаният от петвековното турско робство български народ посрещнал вестта за сключения в Сан-Стефано договор с неопишуема радост. Но тя била краткотрайна. След по-малко от три месеца се свикал Берлинският конгрес, който по най-безмилостен начин разпокъсва току-що родената от пепелищата млада българска държава. Последниците от този конгрес остават трайни и драматични следи в по-сетнешната история на България. Те не са заличени и до днес.

Берлински Конгрес

Свикан по инициатива на Англия и Австро-Унгария, недоволни от изхода на Руско-турската война от 1877-1878 г. и последвалия след нея Санстефански мирен договор от 1878 г. В конгреса освен представителите на посочените две държави участват още и Франция, Германия, Италия и Османската империя. Русия, която е против свикването на този международен форум, изтощена военно и финансово, също е принудена да седне на дипломатическата маса с представителите на западноевропейските сили. Опитът на нейната дипломация да предотврати намеренията на Англия и Австро-Унгария не дават очакваните резултати. Конгресът започва своята работа на 1 юни и продължава заседанията си под председателството на германския канцлер Ото фон Бисмарк в продължение на един месец. Дейността му се наблюдава с особено внимание от ця-

лата европейска общественост. Българският народ, лишен от свои представители на форума, изпраща потоци от протестни писма и телеграми, с които открито се обявява против подготвеното разпокъсване на току-що възобновената му държава. Неговите апели остават без резултат. Конгресът завършва своята работа с подписване на договор на 1 юли 1878 г., който ревизира решенията на Санстефанския договор, сключен между Русия и Османската империя след прекратяването на войната между тях. По силата на Берлинския договор Македония и Одринско, които според Санстефанския договор влиза в пределите на възобновената българска държава, остават изцяло в границите на Османската империя без каквито и да било права за живеещото в тях християнско население. Поради това и реакцията против този диктат е най-силна от страна на това население /напр. избухналото Кресненско-Разложко въстание през 1878-1879 г./ . Въпреки някои промени, наложени в хода на събитията - Съединението на Източна Румелия с Княжество България през 1885 г., обявяването на независимостта на Княжество България през 1908 г. и окупирването на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария през с.г. - договърът остава да съществува до избухването на Балканската война от 1912-1913 г., когато в резултат на военното си поражение срещу държавите от Балканския съюз Османската империя загубва своите европейски владения.

На 23 октомври 1893 г. в град Солун шестима български патриоти - Дамян Груев, Христо Татарчев, Иван Хаджиницолов, Петър Попарсов, Андон Димитров и Христо Батанджиев, положиха основите на една организация, която стана най-мощната революционна организация на Балканския полуостров.

Още от самото си създаване ВМРО стана общобългарска организация. Тя беше продължител на идеите на Българското Възраждане за освобождение и обединение на българския народ в неговите етнически граници, или както беше казал Васил Левски: "Навсякъде, където живеят българи - в Мизия, Тракия и Македония". В редиците на ВМРО влязоха българи не само

от Македония, но и от Всички други краища на България.

Като истински продължител на идеите на българските Възрожденци дейците на организацията подпомагаха културно-просветните борби на българския народ срещу сръбските и гръцките пропаганди, ратуваха за църковна независимост и защитаваха Българската екзархия. С оръжие в ръка се противопоставяха на турските поробители. Паметни страници оставиха в българската история Кресненско-Разложкото Въстание от 1878 г., Илинденско-Преображенското Въстание от 1903 г. и Охридското Въстание от 1913 г. По време на обединителните войни, които България водеше, за да освободи своите сънародници в Македония, Тракия и Добруджа, бойците на ВМРО организираха Македоно-одринското опълчение и Седмилска дивизия. Многобройни бяха жертвите, които организацията даде по време на Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война.

След пораженията, които претърпя България, и след позорния Ньойски договор от 1919 г. ВМРО остана единствената сила, която защитаваше българите в земите, останали под сръбско и гръцко робство.

През 20-те години на века ВМРО модернизира своята дейност. Освен традиционна революционна структура организацията създаде свой мозъчен тръст - Македонския научен институт, в който членуваха най-известните по това време български учени.

Българските емигранти в САЩ и Канада бяха организирани през 1922 г. в МПО /Македонска патриотична организация/, която и до днес защитава българската национална кауза в Америка и Австралия.

През 1920 г. ВМРО създаде и свое политическо представителство в българския парламент и оттогава във всички народни събрания до 1944 г. винаги имаше свои депутати.

В 1941 г., още преди българските войски да влязат в Македония, ВМРО успя да създаде македонски акционни комитети, които на практика сами установиха българска власт в поробените градове и села.

След Втората световна война ВМРО поведе борба сре-

щу чуждите окупатори и българските еничари. Хиляди нейни активисти бяха избити. Десетки хиляди минаха през лагерите в комунистическа България и Титова Югославия. И когато БКП по нареждане на Москва започна да македонизира Пиринския край, ВМРО с нейния водач Иван Михайлов остана главната българска сила. Забранена и преследвана от комунистическите власти, ВМРО бе възстановена след 10 ноември 1989 г. и активно се включи в обществено-политическия живот на България.

ГОЦЕ /ГЕОРГИ/ ДЕЛЧЕВ /1872-1903/

Идеолог и организатор на националноосвободителното движение на българите от Македония и Одринско и на ВМОРО. Роден в гр. Кукуш. След завършване на трикласно училище в родния си град постъпва в Солунската мъжка гимназия. Включва се активно в тайните ученически кръжоци. През 1891 г. напуска гимназията и постъпва във Военното училище в София. Малко преди завършването му е изключен. През есента на 1894 г. е назначен за учител в гр. Цип, където по същото време е учител и Дамян Груев, член на ЦК на ВМОРО, който привлича Г. Делчев в реговете на вътрешната революционна организация. За кратко време той се превръща в неин всепризнат ръководител и идеолог. Негово дело са създаването на първите канали на ВМОРО през българо-турската граница, както и учредяването на първите пунктове в България за приемане и изпращане на куриери и за пренасяне на оръжие и литература в европейските предели на Османската империя. Още като учител в Цип участва в изграждането на комитети в града и околните селища. През следващата година дейността му се пренася и в други краища на Македония - Солунско, Кукушко, Дојранско, Гевгелийско и Струмишко. След Солунския конгрес на ВМОРО от 1896 г. на него и на Гьорче Петров е възложено изработването на устава и правилниците на организацията, които те изпълняват съевременно. През есента на 1896 г. е назначен за учител в гр. Банско. След известно време, поради огромните си задължения към организацията, се отказва от заеманата длъжност и поема пътя на професионален революционер. Последвалата през 1897 г. Винашка афера подтиква него и други-

те ръководители към търсене на нови по-ефикасни форми на организация на ВМРО. Пристъпва се към изграждане на чети, на които се възлагат предимно агитационно-организационни функции.

От 1896 до 1901 г. наред с функциите си на член на ЦК Гоце изпълнява и други важни поръчения на организацията. Той е неин задграничен представител в България, ревизира и четите във вътрешността на Македония и Одринско в качеството си на главен ревизор. По негова инициатива започва изграждането на революционни комитети и в Одринско. За тяхното по-нататъшно разрастване и укрепване важна роля изиграва по негово искане Пловдивският конгрес на Одринския революционен окръг от 1902 г.

Въпреки влошеното положение на населението през 1901 г., и особено след неуспеха на Горноджумайското въстание от 1902 г. Г. Делчев, както и Дамян Груев и други дейци на организацията са против прибързаното обявяване на въстание. Главното му съображение за това е все още слабото въоръжение на комитетите на организацията. От тази позиция той посреща с изненада решението на Солунския конгрес на ВМОРО от 1903 г., на което се взема решение за обявяване на въстание през пролетта на с.г. Безсилен да се противопостави на решението на конгреса, на който както той, така и Д. Груев не са присъствали, Г. Делчев предприема незабавни действия за отлагане на датата на въстанието за лятото на следващата година, както и за превръщането му от "повсеместно и стратегично" в перманентно и с участие предимно на въстанически чети.

Що се отнася до целите на Въстанието, които са и цели на организацията, те според него се свеждат до събаряне на османското Владичество в Македония и Одринско. Поради невъзможността от пряко присъединяване на тези две области към Княжество България, се проектира установяването на автономия и реформи в тях, така както се предвижда в чл. 23 от Берлинския договор от 1878 г.

В битността си на македонски революционер Г. Делчев не крие и не премълчава никога своята българска етническа принадлежност. Всички писма, правилници и устави на организацията, които той и други нейни дейци съставят в края на миналия и началото на настоящия век, са писани на книжовен български език.

След срещата си с Д. Груев, състояла се през април 1903 г., Г. Делчев, придружен от малка чета, се отправя за Серски революционен окръг във връзка с проектирания окръжен конгрес в планината Алиботуш /дн. Славянка/, на който да се обсъдят най-наболелите въпроси на този окръг във връзка с предстоящото въстание. При с. Баница четата е забелязана от местните турски власти и обградена от многоброен аскер. В започналото неравно сражение загиват повечето от четниците, между които и самият Г. Делчев.

**Писмо от Гоце Делчев до Никола Малешевски
относно разногласията в освободителното движение,
като посочва някои слабости на българите.**

Колѐо,

Всичките ти писма, досега изпратени от теб и чрез теб, съм получил. Отцепленията и разцепленията никак да не ни плашат. Действително жалко е, **но що можем да правим, когато си сме българи** и всички страдаме от една обща болест! Ако тая болест не съществуваше в нашите прагеди, от които е наследство и в нас, нямаше да попаднат под грозния скиптер на турските султани. Наш, разбира се, дълг е да не се поддаваме на тая болест, но можем ли същото да направим и с другите лица? Пък имаме заето и нещо от

София
5/7 491.

Който,

Винаги си твоя дъщеря
 истражен от тебе и от тебе,
 сина ти и дъщеря. От тебе
 и разувидиме за твоя дъщеря
 и не плаше. Не движено,
 притога, и не по твоя дъщеря да
 правим, когато си сме обика
 ру на всеки си оправдан от
 една обика болест! Ако това
 болест не свещеруваме в
 нашите правди, от които
 с нас, отъ и в нас, и винаги
 да понасяме и подя прозори
 екият Арна на турски р. сирин
 и. Нама, разбирасе, дълга
 е да не се поддаваме на това
 болест, и не по твоя си свещеро
 да най правим и се дружиме ина?
 Наши инаме заедно и инаго
 турският болест, а инаго
 колко тебе, твояго инаго
 Мудрага му слова! . . . . .
 Винаги инаго да сега, да се

Фотокопие на част от оригиналното писмо на Гоце Делчев до Никола Малешевски, в което изрично заявява, че е българин.

гръцките болести, а именно – колко(то) глави, толкоз капитани. Пустата му слава!... Всеки иска да блесне, па не знае фалшът и на тоя блесък. Вай на тез, над страданията на които Всички тез комедии, дет се разиграват.

Колкото за пролет, почти нищо няма определено, което е много печално, но вярвам и това ще се изясни.

Чакам пари да купим кримкови патрони, та не ще да има нужда да се прави сменка с манлихерови.

Кардашите от Перник¹ искат револвер, но пари не се сецат да пратят, като че ли ния ги имаме вече в къра вързани. Колкото за мартинка, за която получих 2 лири турски, искам от теб съвет: отпук да им взема ли, оттам ти ще им вземеш? Ако имате тамо някоя наша, добре ще направих да им я проведиш.

Кажу на брата ми да пише писмо дома.

С поздрав,
Гоце

Р.Р.: Тук приключените са за Перник, от които едното е за Дико, от когото Вчера са получи една телеграма от Рила. Узнай дали не е там, че още тамо да се прегаде предназначението за него. На перничанин пиша, че рамтината ще я получат, а револвера – когато пратят пари.

Същи

¹ Псевдоним на Горна Джумая (Благоевград)

Из рапорта на сръбския консул в Скопие
Милослав Куртович до министъра на
народното стопанство и заместник-министъра на
външните работи на Сърбия Любомир Новакович
за загиването на Гоце Делчев

24. IV. 1903 г. . . .

Също от Хилми Паша узнах, че в сръбскването на 21 м. месец при Сяр е загинал и известният от по-ранните рапорти *български войвода Георги Делчев* с още 11 другари от неговата чета, в която е имало 60-70 четника. У Делчев е намерена карта, на която е означено разположението на комитските чети.

Делчев е известен като един от най-безкористните

комитски водачи и затова е бил популярен.

...
Дипломатска преписка кралевине Србије, Београд. 1933,
с. 705.

Из доклада на английския посланик в Цариград О'Конър до Външния министър Лензгаун, в който се съобщава за загиването на Гоце Делчев

6.V.1903 г.¹

Въстаниците са вероятно повече на брой и по-силни, и също под по-добро ръководство в района на Монастир², отколкото другде, но ако войската, сега ангажирана на север, бъде освободена след умиротворяването на албанците, преследването и унищожаването на четите ще бъде без съмнение по-сериозно предприето. Сред другите причини, които са посочени от г-н Мак Грегор за бездействието на властите, може да бъде изтъкнат техният страх от предизвикване на шум срещу жестокостите, дори и ако те действуват просто за запазване на обществения ред и сигурност.

Наскоро станалите сблъсквания с чети в Македония включват едно близо до Джума бала³, в което **българите** загубили 54 души от чета, състояща се от 300 души, докато 12 турски войници са убити; и друго близо до Кочани в същия район, в което **17 българи** са пленени от една чета от 20 души – останалите са били убити. Телеграма с вчерашна дата от сър А. Билиоти съобщава за сблъскване в с. Баница, близо до Сяр, с което **50 българи били убити, включително ръководителят Делчев**; войниците изгубили пет убити. Има голям брой ранени и трисесет къщи са изгорени.

Телеграма от вицеконсула на Негово Величество в Юскюб⁴ с дата 4 май установява, че **трисесет българи** са арестувани там след смутовете в Салоника⁵ и повечето от **българските къщи** са претърсени, но не са намерени експлозиви. Г-н Фонтана добавя, че не се чувствува опасение от избухване на вълнения в Юскюб, но той се страхува, че

може да стане клане, В случай на насилия от страна на **българите**, тъй като мюсюлманите са до голяма степен възбудени. Във всеки случай градът е строго патрулиран.

Public Record Office, Foreign Office, 78, 5266, p. 88-89

1. Датата е по нов стил

2. Битоля

3. Горна Джумая

4. Скопие

5. Става дума за известните солунски агенти от април 1903 г.

Гоце Делчев, име славно и свято за всеки българин, име, което следва да помним вечно, да пазим смело и безкомпромисно от посегателствата на фалшификаторите /македонистите/ от Вардарска Македония и малкото техни слуги в България. От тези, срещу които, ако беше жив Гоце, отново би нарамил пушката и повел четата, за да защити род и чест български, за да имат всички българи в Македония пълна свобода и за да се премахнат страхът и лъжата от Вардарско. Защото ясно го е казал, че е българин, и съвсем ясно го е написал на български език. За разлика от лицемерите в Скопие, които го обявяват за македонец в етнически смисъл, и то на осквернения от сърбокомунистите през август 1944 г. чрез сръбски букви и гуми български език, наричан сега македонски.

Предельно ясно са го казали и сръбският консул, и английският посланик през 1903 г., че Гоце Делчев е български войвода, водил е българска чета, българи са били убити и арестувани, български къщи са били претърсвани. Казали са го така само защото такива са били историческите факти.

При тези факти /а такива са всичките до 2 август 1944 г./ да твърдиш, че Гоце Делчев не е българин, означава ясно и категорично:

1. а/ че си отявлен враг на българите и България, и че си професионален безбожник;

б/ че си платен агент на чужда държава, която се стреми към нестабилност и размирици в България и има териториални претенции към българските земи.

2. Че си абсолютно награмотен в историческо отношение и не познаваш историята на Македонския край.

За съжаление и днес, в XXI век, все още се намират такива хора, даже има и антибългарска партия в Македония, има ги, макар и много малко, и в България.

Тези хора е крайно време да разобличим и просветим исторически.

Да ги разобличим и просветим:

1. В името на свещената историческа истина
2. В името на световния мир
3. В името на обединена Европа
4. В името на нашето свято Отечество България
5. В името на бъдещето на нашите деца
6. В името на истинската свобода

Стига вече лъжи, фалшификации, мародерства, магагогии, потисничества и информационни затъмнения.

За тази пълна свобода на българския народ от Македония и Тракия всеотдайно се бореше и геройски загина славният български войвода Гоце Делчев.

Никола Григоров

БАЛКАНСКА ВОЙНА, 1912-1913 г.

Война на България, Сърбия, Гърция и Черна гора против Османската империя за освобождаване на християнското население в Македония и Одринско, останало по силата на Берлинския договор от 1878 г. в пределите на Турция. Тъй като мнозинството от това население е българско по своята етническа принадлежност, инициативата за войната се поема от България. Непосредствен повод за избухване на войната стават жестоките кланета над беззащитното българско население, извършени от турските власти в Щип /ноември 1911/ и Кочани /лятото на 1912/.

В средата на септември 1912 г. България и останалите три държави обявяват мобилизация на своите въоръжени сили, а на 26-и същия месец Черна гора започва военни действия в Северна Албания. Истинското начало на войната започ-

Ва обаче след намесата на България в нея, станало на 5 октомври 1912 г. Същия ден война на Турция обявява и Гърция, а два дни по-късно към тях се присъединява и Сърбия.

Избухването на войната се посреща с огромна радост и възторг от македонските българи. Формират се над 90 въоръжени чети на ВМОРО, в които са привлечени над 2100 четници. Всички минават в непосредствена услуга на българската армия. Освен това в състава на българската армия се включва и Македоно-одринското опълчение, чиито състав наброява около 15000 души. Макар че главният боен театър е в Източна Тракия, ожесточени сражения между съюзническите и турските войски се водят и на територията на Македония. Тук действат главно армиите на Сърбия и Гърция. След боевете при Куманово и Битоля /октомври-ноември 1912 г./ турските войски на практика са изтласкани от Македония. За нейното освобождаване немалък дял има и прославлената се Седма рилска дивизия от състава на българската армия. Още в деня на обявяването на войната тя се насочва в три колони към Кочани, Царево село /дн. Делчево/ и Горна Джумая /дн. Благоевград/. След тридесетични бойни действия в Кресненското и в Рупелското дефиле тя разгромява частите на Струмския турски корпус и 16-а пехотна турска дивизия и на 27 октомври 1912 г. достига гр. Солун.

Възползвани от ангажираността на България на главния боен театър, Сърбия и Гърция окупират със своите войски Вардарска и Егейска Македония и отклоняват всички протести на София, че това противоречие на предварителните договарености, според които окончателната съдба на заетите територии ще се решава след приключване на войната. Вместо това двете съюзнички сключват таен договор помежду си за обща борба против България, към която се присъединява и Черна гора. Неотстъпчивостта на управляващите среди в Белград и Атина става главната причина за последвалата Междусъюзническа война в 1913 г. На практика българската власт се установява в пределите на Пиринска Македония, за населението на която войната има определено освободителен характер. Вардарска и Беломорска Македония попадат под властта на Сърбия и на Гърция, които още преди приключва-

нето на Войната не крият своите намерения за асимилиране и генационализиране на живеещото в тях българско население.

МЕЖДУСЪЮЗНИЧЕСКА ВОИНА, 1913 г.

Известна още като Втората Балканска Война - Война между България и бившите ѝ съюзници от Балканския съюз - Сърбия, Гърция и Черна гора, към които се присъединяват Румъния и Турция. Предизвикана от неотстъпчивостта на Сърбия и Гърция за уреждане на териториалните придобивки от Турция след успешната война против нея през 1912-1913 г., така както е уговорено в предварително сключените договори между тях и България. Докато българската армия се бие на главния боен театър против турската армия, сръбските и гръцките войски изтласкват без особени трудности незначителните турски части от Вардарска и Беломорска Македония и ги окупират. Два дни след подписването на Лондонския мирен договор, с който се слага край на Балканската война от 1912-1913 г., Белград и Атина подписват двустранен договор, насочен срещу България, и на практика обезсилват договорните си отнoшения с нея.

Докато правителството на д-р Ст. Данев е склонно да търси дипломатически изход от създаденото положение, цар Фердинанд решава да се наложи със сила. По негова заповед на 16 юни 1913 г. е обявена война на Сърбия и Гърция. Макар че на българските войски е наредено само да изтласкват сръбските части от оспорваните територии във Вардарска и Беломорска Македония, двете бивши съюзнички на България се възползват от благоприятния повод, за да се закрепят трайно на окупираните от тях земи в Македония.

Първоначално военните действия се развиват с успех за българската армия. В подкрепа на българските войници се включва и Македоно-огринското опълчение. Към края на юни обаче настъпва обрат в хода на войната. Без какъвто и да било повод против България се обявява Румъния. Под предлог че не са удовлетворени нейните териториални претенции за неутралитета ѝ по време на Балканската война, тя се намесва във войната. Нейните войски пресичат българо-румънска-

та граница и без да срещнат каквато и да било съпротива от българска страна, само за няколко дни се озовават в околностите на София.

Възползвана от тежкото положение на България, в началото на юли 1913 г. във войната се намесва и Турция. Тя нарушава сключения между нея и България Цариградски договор от 1913 г. и за кратко време реокупира отстъпената от нея Източна Тракия.

Изправена пред многократно превъзхождащите я сили на съседните балкански държави, България е принудена да иска мир. Правителството на г-р Ст. Данев си подава оставката и на негово място е назначено правителството на г-р Васил Радославов. С помощта на Виена и Берлин в средата на юли 1913 г. военните действия срещу България са преустановени, а в края на същия месец е подписан и мирен договор между тях.

Военното поражение на България в Междусъюзническата война ѝ струва големи материални загуби и значителни човешки жертви. Страната преживява първата си национална катастрофа. Особено тежко е положението на българите от Вардарска и Беломорска Македония, които попадат под ново още по-жестoko чуждестранно иго - на сърби и гърци. Предприетата от правителствата на Белград и Атина незабавна политика на асимилация и генационализация, придружена със засилен терор над местното население, придружава една немалка част от него да търси спасение чрез бягство в България. Не е малък броят на избитите и хвърлените в сръбските и гръцките затвори българи, одързостили се под една или друга форма да проявяват своята българска етническа принадлежност.

БУКУРЕШКИ МИРЕН ДОГОВОР, 1913 г.

Договор за мир, подписан на 28 юли в Букурещ от България – от една страна, и от Румъния, Сърбия, Гърция и Черна гора – от друга, с който се слага край на Междусъюзническата война от 1913 г. По силата на този акт Сърбия получава цяла Вардарска Македония, включваща спорната и безспорната зона с изключение на гр. Струмица и неговата околност. Гър-

ция присъединява към себе си Беломорска Македония. В пределите на България остава само Пиринска Македония, която съставлява 1/10 част от цялата територия на Македония. По такъв начин българското население от Вардарска и Беломорска Македония, освободено от османско иго в резултат на победоносната Балканска Война от 1912-1913 г., попада под ново чуждо владение и е подложено на незабавна асимилация и генационализация от управляващите среди в Белград и Атина. Договорът урежда и отношенията на България и Румъния. Спорните проблеми между нашата страна и Турция след Междусъюзническата Война са обект на друг двустранен договор.

НЪЙСКИ ДОГОВОР

Приключила е Първата световна война. България е в групата на победените държави. На власт току-що е дошло правителството на Александър Стамболийски. Страната е в пълна разруха. На 27 ноември 1919 г. в парижкото предградие Нюй на Сена се сключва договор между България и съюзните и сдружени сили. "Сключва се" е преувеличена дума. Защото на българската делегация, начело със Стамболийски, не е било позволено да участва в разискванията. Тя е била вън от залата, където са се водили дебатите, и е била поставена под охрана.

Срещу България в Нюй застават САЩ, Великобритания, Франция, Италия и Япония, като главни съюзени и сдружени сили, и Белгия, Китай, Куба, Гърция, Хеджаз /държава, на територията на която е днешен Израел/, Полша, Португалия, Румъния, Сърбо-Хърватската Словенска държава, Сиам и Чехословакия, които са сдружени сили с ограничени интереси. Подписаният договор съдържа 13 части. Втората от тях определя границите на България. Те са така орязани, че от 114 424.508 кв. км територията на България се намалява с 11 278.338 кв. км. Във владение на съседните на България държави остават големи територии, населени с чисто българско население. Добруджа я взема Румъния, Западните покрайнини - Югославия, а Западна Тракия и земите, отстъпени ни от Турция през 1915 г., минават под гръцко владение. По-нататък в договора се определя размерът на репарациите, които България трябва да зап-

лати. Те възлизат на 2 милиарда и 250 милиона златни франка, една непосилна сума и за богатите държави. С договора се забранява България да има своя наборна армия, да не притежава военноморски и военновъздушни сили. Армията, в численост до 20 000 души, в т.ч. офицерите и обслужващият персонал, да се набира само от доброволци. Иззето е основното въоръжение на българската армия, а в страната е настанена военна контролна комисия. Наложени са и непосилни условия за външнотърговската дейност на страната.

Договоротът е с такива ужасни последици за изтерзаната от продължителните войни България, че Стамболийски счупва писалката, с която е подписал, а българската делегация с наведени глави и без да отрони дума, напуска Ньой.

ТОДОР АЛЕКСАНДРОВ

Тодор Александров /Тодор А. Попорушев, 1881-1924 г./ е виден деец на българското националноосвободително движение.

Роден в гр. Щип. Отначало учи в родния си град, а след това в българското педагогическо училище в Скопие. През 1897 г. е учител в гр. Кочани. Следващите няколко години учителства в Щип и Бургас. В началото на XX в. напуска учителската професия и се включва в редовете на ВМОРО. През 1903-1904 г. е избран за член на околийското ръководно тяло на ВМОРО в Щип. Три години след това е издигнат за окръжен войвода на Скопски революционен окръг. В на-

чалото на 1911 г. заедно с Христо Чернопеев и Петър Чаулев е избран чрез писмено разбирателство между ръководните дейци на организацията за член на Централния комитет на ВМОРО. Под негово непосредствено ръководство са организирани и извършени атентатите в Щип и Кочани, които ускоряват избухването на Балканската война от 1912-1913 г. След въвличането на България в Първата световна война през есента на 1915 г. е мобилизиран и служи в щаба на действащата армия. След войната е арестуван като военнопръстъпник, но успява да избяга от затвора. През 1919 г. заедно с генерал Александър Протогеров и Петър Чаулев възстановява ВМОРО. Докато другите двама членове на ЦК действат в чужбина, той се установява в България, което му позволява ръководно положение в организацията.

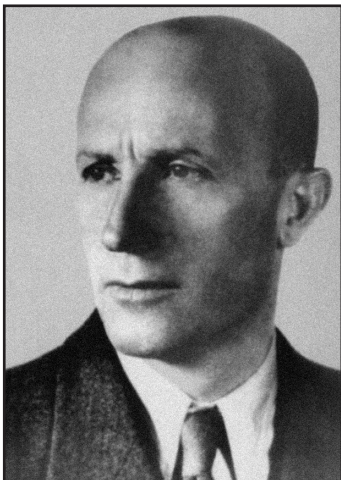
В края на 1922 г. за главата на Тодор Александров Белград дава 250 000 динара.

Ето какво пише за него чуждестранната преса по онова време: "... Въпреки че българите са най-многобройният и най-енергичният елемент, в организацията членуват и гърци, власи от румънски произход, турци... Около един от водачите на тази организация вече се носят легенди. Тодор Александров е най-изтъкнатият герой на Македония..." /Бригаден генерал С.В. Райсън, в. "Обзървър", 21 октомври 1923 г./

"Аз очаквах да намеря един страшен кондотиер, фанатичен и екзалтиран. Но съвсем друг човек стоеше пред мен. Слаб, доста висок, бледо лице, правилен профил, завършващ с една изрядно подрегена брада, живи очи, понякога замислени, но винаги нежни. Тодор Александров, който е на 42 години, говори спокойно, сладко, почти без жестове, по най-важните въпроси, неговото спокойствие и хладнокръвие удивляват... И между това този човек, който е душата на македонската революция, притежава една желязна воля и неговият решителен дух не престава да удивлява тези, които го обкръжават. /Пол Ерно, в. "Журнал", Париж, април 1923 г./

Убит при мистериозни обстоятелства край с. Сугарево, Благоевградско, на 31 август 1924 г. от Щерю Влахов и Динко Вретенаров.

Иван (Ванчо) Михайлов е роден на 26 август 1896 г. в Ново село, Щипско. Учи в Солунската българска гимназия “Св. св. Кирил и Методий”. След разделянето на Македония през 1913 г. и окупирването на Вардарския ѝ дял от Сърбия е принуден да завърши образованието си в сръбска гимназия в Скопие. Като отличен ученик му е предложено от сръбския министър на просветата да продължи образованието си като стипендиант на сръбското правителство в който университет си избере в Европа. Иван Михайлов от-

казва и през 1918 г. постъпва в българската войска. След края на войната се установява в София и започва да учи право в Софийския университет “Св. Климент Охридски”. Още тогава се включва активно в македонското освободително движение и е привлечен за секретар на Тодор Александров. Забележителна е характеристиката, която водачът на ВМРО му е давал пред всички, наричайки го “СКРОМНИЯ”. Заедно с Йордан Чкатров от Прилеп и Кръстьо Велянов от Крушово Иван Михайлов създава Македонското студентско сдружение “Вардар” и е избран за негов пръв председател. След трагичната смърт на Тодор Александров (31 август 1924 г.) Иван Михайлов е избран за член на ЦК на ВМРО, като за кратко време успява да се утвърди за безспорен водач на ВМРО.

Едва двадесет и осем годишен, в разцвет на своите

сили и младост, той по волята както на старите ръководители, така и на младите дейци поема тежкия кръст за спасение на Възстановеното от Тодор Александров освободително дело на македонския българин.

Само за броени месеци Иван Михайлов успява да възстанови мощта на ВМРО. Наказателните изстрели на идеалисти като *Кирил Григоров*, *Христо Никудимски*, *Менча Кърничева* повалят продалите се за шепа сребърници ренегати и предотвратяват разгрома на освободителното движение.

В цяла Македония се подновява истинската война между четите на ВМРО и сръбските и гръцките поробители. Нападения на полицейски участъци и военни обекти, минирание на мостове, бомбардиране на жандармерийски станции и складове, динамитни атентати по жп линии, наказване на видни сръбски отговорни личности - Всички тези прояви на поробена Македония се ръководят от *“страшния Иван Михайлов, най-обичания, опасен и мразен човек на Балканите”*.

Потресени от Всички акции на ВМРО, сърбите съсредоточават по цяла Македония огромни военни сили. Скопският автор и партиен деятел Кирил Мильовски пише: *“Общият брой сили на държавното насилие възлиза във Вардарска Македония на около 35 хил. души... Към това от горе е придадена и цивилната полиция, граничните части и войската, която много често е използвана за борба против терористичните чети. Македония е претърпана с жандармерийски станции и превърната в истинско полесражение.”*

Същевременно е напълно блокирана границата с България с телени мрежи, вълчи ями, живи плетове, електрически сигнални уредби и високи бетонни кули-наблюдателници, за да не може да прехвъркне и птичка отвъд Осогово, Огражден и Беласица. Според скопския автор проф. д-р Александър Апостолов *“от 14 април 1922 г. до 9 март 1930 г. са извършени 63 атентата. Броят на специално организирани за борба против комитетите през 1933 г. възлиза на 25 000 души”*.

Тук трябва да се изтъкне новата тактика, провеждана от Иван Михайлов за борба при новосъздадените условия: акции на революционни тройки, които минират жп линии, извършват атентати по градовете и наказват предателите. Имената на

борците Ипократ Развигоров, Илия Лилинков, Мара Бунева, Иван Момчилов, стават известни по целия свят, смайвайки и журналисти, и политици с безкористно родолюбие и готовност за саможертва в името на свободата. Във Велес е нападната дори и казармата от прочутия революционер-герой Трайчо Чундев. Ненапрасно през 1928 г. американският вестник "Чикаго дейли нюз" пише за Иван Михайлов: "...Той е вдъхнал нов живот в революционната организация и неговото име е станало прочуто из цяла Югоизточна Европа. Той е станал една легенда."

Успоредно с това под ръководството на Михайлов действа нов фактор, неподозрян от властта чак до 1927 г. Това са Македонската младежка тайна революционна организация (ММТРО) и Тайната културно-просветна организация на македонските български (ТКПОМБ) с огнища по цялата Вардарска Македония.

Иван Михайлов организира и акциите за изпращане на петиции до международните институции. Забележителни са особено петициите на тримата пратеници на поробена Македония Димитър Шалев, Григор Анастасов и Димитър Илиев в Обществото на народите; след тях петицията на двамата съпрузи д-р Асен и Марта Татарчеви; на семейство Иван и Жермен Петрови от Скопие и реди други акции на македонския национален комитет. Не трябва да се забравят инициативата и помощта на ВМРО за създаване на Македонската кооперативна банка, Македонската народна банка и др.

Наврег действа единната воля на ВМРО, изразител на която е главният ѝ ръководител Ванчо Михайлов - човекът, който няма нито дом, нито покой, винаги под чужд покрив с всичките му неудобства, при непрестанна грижа за делото.

Нагарен с бистър ум, подвижна мисъл, убедително, красноречиво слово, предразполагаща общителност, съчетана със завидна култура, Михайлов добре познава и целия извървян път на освободителното дело на българския народ. Притежава и добро перо като публицист. Телесно слаб, но жилав, пъргав и непрекъснато активен до претоварване, той понякога толкова се е преуморявал, че е припадал от изтощение. Не е могъл дори и храна да поема. По молба на съратниците си заминава инког-

нито в чужбина на продължително лечение. Но и там другарите му отиват на доклад за хода на борбата и за да искат директиви.

Важно място в дейността на Михайлов с далечни последици заема съюзът на ВМРО с хърватското освободително движение "ХЪРВАТСКИ ДОМОБРАН". Неговият връх е достигнат на 9 октомври 1934 г. с наказателните изстрели на героя *Владо Черноземски* - най-предания съратник на Иван Михайлов. С този акт Ванчо завършва истинския си революционен път, но в ролята на стрелочник, който съвсем изменя посоката на събитията в Югославия.

След преврата на 19 май 1934 г. започва нов период в живота на Иван Михайлов. Заедно със съпругата си Менча Кърничева той напуска България и живее в Турция, Полша, Унгария, за да се установи през 1941 г. в столицата на независимата Хърватска държава - Загреб. През септември 1944 г. Иван Михайлов пристига в Скопие. Разбирайки, че съдбата на Македония отново е предрешена, той отказва да провъзгласи създаването на независима македонска държава, за да се избегнат безсмислените жертви.

След 1945 г. Иван Михайлов се превръща в символ на вечната македонска борба за свобода. Хиляди българи от Вардарска Македония са избити като "ванчомихайловисти", десетки хиляди преминават през лагерите на Тито. И докато в България комунистическите управници се надпреварват да извършват погроми над българщината тихо и упорито, вече не с пистолет, а с перо, Иван Михайлов продължава борбата. В продължение на десетилетия неговите статии, брошури, книги и най-накрая великолепните му спомени са най-сигурният (и за съжаление много често единствен) източник за освободителното движение на македонските българи.

На 5 септември 1990 г. в Рим престана да тупти сърцето на последния водач на ВМРО. Неговото дело тепърва ще се оценява, но безспорно е едно: под ръководството на Иван Михайлов ВМРО раздруса до основи Югославия и остави завет на поколенията да довършат свещеното освободително дело. И още нещо: във всичките дела на великия щипянин е отразен духът на безкомпромисен български родолюбец.

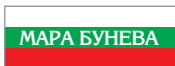

Македонски Въпросъ има само отъ Берлинския конгресъ насамъ.

Азъ съмъ билъ винаги въ македонското движение, но съмъ синъ на българския народъ, както отпреди хиляда години насамъ славянитъ въ Македонския съ българи.

За насъ “македонска нация” значи: югославизъмъ; а югославизъмъ значи империализъмъ, който възнамерява да заграби Солунъ и част отъ България. Накратко: “македонска нация” може да значи уголемяване на сръбската народна снага съ единъ милионъ нови сърби. Всредъ ВМРО нема никакъвъ тесенъ национализъмъ, въ полза на която и да е народностъ. Когато тя брани национализма - това трябва да се разбере въ смисълъ, че е противъ денационализирането на народността, която и да била тя.

Иванъ МИХАЙЛОВЪ

В подножието на Шар планина се намира гр. Тетово. Там през 1902 г. се ражда Мара Бунева. Завършва основно и прогимназиално образование в родния си град и стопанско училище в Скопие. През Първата световна война баща ѝ като кмет на Тетово и председател на местния клон на Дирекцията за стопански грижи пристига в България по служебна работа и взема Мара със себе си. В България по това време е и брат ѝ Борис, който учи в кавалерийската школа в София. Мара остава да живее при брат си. Учи се да язди и стреля добре с револвера му. Омъжва се за кавалерийския офицер Иван Хранков. Мара Бунева следи събитията в родния си край и е ужасена от пострашните и от турските сръбски жестокости за обезбългаряването на тази българска земя. Сред сръбските главорези е Велимир Прелич, юрисконсулт в Скопското жупанство.

“Няма злодейство в Скопие и Скопско, на което той да не е бил вдъхновител” - пише във В. “Македония” гражданин на Скопие. В своите спомени Иван Михайлов разказва: “Пропит от омраза към всичко българско, познаващ всички дейци от величавата македонска борба, бидейки сам зрител на нейния разгар, той вървеше след всяка стъпка на местните граждани, за да задуши и последната надежда в българските сърца.

Докрай остана “ЧУМА” за местното население. И зачестиха всички ония грозотии в Скопско, с които той спечели тъмна слава. Но своята най-грозна слава в цяла Македония Прелич затвърди с мъченията над македонските студенти.”

В началото на май 1927 г. в Скопие, а през втората половина на същия месец в Шип, Велес, Любляна и Загреб са арестувани български студенти, заподозрени в сътрудничество с ВМРО. Арестуваните са подложени на нечовешки изтезания, за да изтръгнат от тях признания. Най-много българи са изтезавани в известния от миналото Куршумли хан в Скопие. На процеса на студентите, осъдени на различни години затвор, не са допуснати български журналисти. Репресиите продължават. Посред бял ден в различни градове на Македония по улиците са избивани родолюбиви българи...

Мара Бунева е потресена от зверствата на сърбите и

решава да се върне в Скопие. В града вече не се позволява българска реч, закрити са българските училища и църкви. Мара замисля и хладнокръвно преследва голяма си цел - ликвидирание на злодееца Прелич.

Идва съдбоносният ден, 13 януари 1928 г. По пладне в Скопие сърбинът Велимир Прелич е убит от елегантна млада жена, която веднага след това стреля в себе си. Това е Мара Бунева, която в болницата, преди да умре, заявява: “Убих го, защото той измъчваше моите млади сънародници - македонските студенти”, и добавя: “Обичам своята родина Македония и умирам за нея.”

* * * * *

ВМРО като организация, създадена от български патриоти с цел извоюване свободата на българите от Македония и Тракия, държи да не се забравя историческата истина и да не се злоупотребява с имената, творчеството и паметта на българските Възрожденци от Македония. Затова организацията обявява награда:

50 000 ДМ ще получи всеки, който представи автентични исторически доказателства, че са били наречени или са се самоопределили като македонци в етнически смисъл, следните бележити възрожденци, родени, живели и творили в Македония:

1. **Паусий Хилендарски** – роден в Банско
2. **Йордан хаджи Константинов-Джинот** – роден в град Велес
3. **Кузман Шанкарев** – роден в град Охрид
4. **Натанил Охридски и Пловдивски** – роден в село Кучевища – Скобско
5. **Партений Зографски** – роден в село Галичник – Дебърско

Николай Кънчев

СЪДЪРЖАНИЕ

“Сите българи заедно”	3
Песните на Македония и Тракия	7
СИТЕ БЪЛГАРИ ЗАЕДНО	10
КАЖИ, РАЙНЕ	11
РАЗБОЛЕ СЕ МЛАДО МАКЕДОНЧЕ	12
АЙДЕ БРАЛА МОМА	13
Я ДОЙДИ, ЛИБЕ	14
ИЛЧОВИЦЕ, МЛАДА НЕВЕСТО	15
НЕ МИ СЕДИ, СЀЛТАНО	16
МОЙ РОДЕН КРАЙ	17
КАДЕ И ДА ОДИШ	18
ЙОВАНО, ЙОВАНКЕ	19
ДЕВОЙЧЕ ЛИЧНО, УБАВО	20
ЗАСВИРЕТЕ МИ, ЧАЛГИИ	21
В НЕДЕЛА ДОЙДЕ	22
ОТВОРИ МИ, БЕЛО ЛЕНЧЕ	23
СПОМЕН	24
ПЕСЕН ЗА ВАСИЛ ЛЕВСКИ	25
ПАВЛЕ МИ ПИЕ	26
КИТЧИЦЕ	27
ЩО МИ Е МИЛО, ЕМ ДРАГО	28
ЗЕМИ ОГИН, ЗАПАЛИ МЕ	29
РОДИНО МОЯ	30
ПЕСЕН ЗА ТОДОР АЛЕКСАНДРОВ	31
ВСИЧКАТА СЕ ГОРА	32
СЛЕЗНАЛ МИ ДЕЛЧЕ	33
ПЕСЕН ЗА МАРА БУНЕВА	34
ДУЙНИ МИ, ДУЙНИ	35
Васил Левски	36
Санстефански мирен договор	38
Берлински конгрес	39
В М Р О	40
Гоце Делчев	42
Балканска Война	49
Междусъюзническа Война	51
Букурещки мирен договор	52
Ньойски договор	53
Тодор Александров	54
Иван Михайлов	56
Мара Бунева	60